

...ИМА ЛИ ЖАБА И ТАМО?

СОЊА ВИДОЈЕВИЋ¹, НЕНАД СТЕФАНОВИЋ², РАДОШ БАКИЋ³,
МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ⁴ и ИЛИЈА ВОЈИНОВИЋ⁵

¹Државни универзитет у Новом Пазару, одсек за математичке науке, Вука
Караџића бб, 36300 Нови Пазар, Србија

E-mail: sonja@matf.bg.ac.rs

²Слободни уметник, песник и композитор, Београд, Србија

E-mail: ardekwut@outlook.com

³Факултету за образовање учитеља и васпитача, Краљице Наталије 43,
Београд, Србија

E-mail: bakicr@gmail.com

⁴Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија

E-mail: mdimitrijevic@aob.rs

⁵Ликовни уметник, Београд, Србија

E-mail: ivikinova@gmail.com

Резиме: Песма број XXII у збирци чешког песника Јана Неруде *Písň kosmické* је послужила као инспирација неколицини уметника. Представљамо њена два прпева, једну нову песму на исту тему уз анимирани филм, музички комад и илустрације.

Кључне речи: Јан Неруда, инспирација, поезија, музика, уметност.

УВОД

Свако од аутора ће овде добити прилику да каже своју реч. За почетак, Соња Видојевић, иницијатор целог предузетништва. Године 2006. сам имала част и задовољство да по први пут учествујем на Конференцији, уједно и Скупштини, Међународне астрономске уније, која је те године одржана у Прагу, Чешка Република. У конференцијском материјалу се између осталог налазила и једна мала (10x12,5 cm) књижица занимљивог наслова "...are there frogs there, too?".¹¹³ То је био превод једне песме из збирке *Космичке песме (Písň kosmické)* чешког песника Јана Неруде.

Јан Неруда (1834-1891), чешки песник, писац и новинар, рођен је у Прагу, а одрастао је у живописном делу старог Прага званом Мала Страна (Мала

¹¹³ ...are there frogs there, too? Jan Neruda, Translation Robert Russel, Illustrations and design Luděk Bárta, Astronomical institute, Academy of Sciences of Czech Republik, ISBN 80-902587-7-2

четврт). Био је слободни писац и новинар и учествовао је у свим централним културним и политичким борбама своје генерације. Много је путовао по Европи и Блиском истоку, бележећи своја запажања о страним културама у бројним фељтонима. Своје детињство и младост описао је у свом најпопуларнијем прозном делу *Малостранске приче*. Нерудино песничко дело *Космичке песме* (1878), инспирисано је модерном астрономијом.

Још тада сам помислила, како би било дивно да је преведем на српски за своје унуке. И тако је та идеја таворила скоро двадесет година. Никад се није нашло времена за то до ове године (2025). Са највећим ентузијазмом и вољом прионула сам превођењу. Једна, друга, трећа, ... верзија, али ни са једном нисам била задовољна. Свакој је недостајало нешто(!). Свака ми је личила на пуко препричавање, без јасног стиха, ритма и риме. Напокон сам схватила да ја једноставно нисам песник, а за превођење поезије неопходно је да преводилац, осим што познаје језик са кога преводи, мора бити и песник, јер поезија се заправо и не преводи него препевава. И тако сам кренула у потрагу за песником који зна енглески или чешки (са мало наде да ће се овакав наћи). Осим тога, потенцијални преводилац је морао да има и, макар рудиментарно знање из астрономије. Није било неопходно професионално знање, али је свакако било потребно макар да буде заљубљеник у астрономију. Овај задатак није био лак. Обраћала сам се колегама, пријатељима, познаницима за које сам сматрала да ми могу помоћи у потрази за таквом особом. Тако сам се неком приликом обратила и професору Жарку Мијајловићу (Математички факултет, Београд) пославши му тада сав материјал који сам имала (оригинал песме на чешком,¹¹⁴ превода на енглески¹¹⁵ и скенирана књижица.¹¹⁶). Неким случајем је тај материјал доспео до професора Радоса Бакића који је испевао сасвим нову песму. А онда ми је одједном синило да међу нама астрономима постоји осведочени сјајан песник - Милан С. Димитријевић. Он се радо одазвао мојој молби и препевао песму о жабама. Исто тако, млади песник Ненад Стефановић се прихватио тог тешког посла и не само да је песму препевао него је написао и музику која се чула у позадини док је рецитовао свој препев на конференцији *Развој астрономије код Срба XIII*. На слајдовима се током презентације поред текста препева налазила и илустрација Илије Војиновића.

Ненад Стефановић о својој музици и препеву.

Музиком се бавим од 2002. године. Такође пишем и текстове на различите теме па и на космичке, како за своју тако и за музику других композитора. Могло би се рећи да сам у овом случају био и текстописац ако се препев песме са страног језика може сматрати ауторским делом тј. аутентичном поезијом. Мада се овде стихови не уклапају стриктно у структуру, ритам и певачку линију композиције што је обавезно када то ради текстописац (у основном значењу ове речи) јер, овде је музика писана као позадинска пратња током рецитавања, а не за певање.

114 Jan Neruda, *Písňě kosmické* (XXII), Vydala Městská knihovna v Praze, Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1, 2011. http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/56/pisne_kosmicke.pdf

115 *Do Frogs Exist there Too* " Translated by D.P. Stern <https://pwg.gsfc.nasa.gov/stargaze/Sfrogs.htm>

116 *...are there frogs there, too?* Jan Neruda

"Астро-радионицу" сам компоновао под инспирацијом из дубине свемира. Направио сам је методом "модулације каблова" користећи само један кабл а промене у секвенцеру се одвијају исцртаним графиком. Параметри (фреквенција, амплитуда и фаза) основне мелодије се модулирају уз помоћ електронског уређаја (сл. 1 горе лево). Током времена сам стекао велико искуство и упознао рад машина у најситније детаље тако да за мене процес креирања звука-музике уз помоћ иницијалних машина има мало тајни ако их има уопште. Ја сам нова врста тзв. Cutting Edge Science продуцента односно технолошки едукован виртуоз.

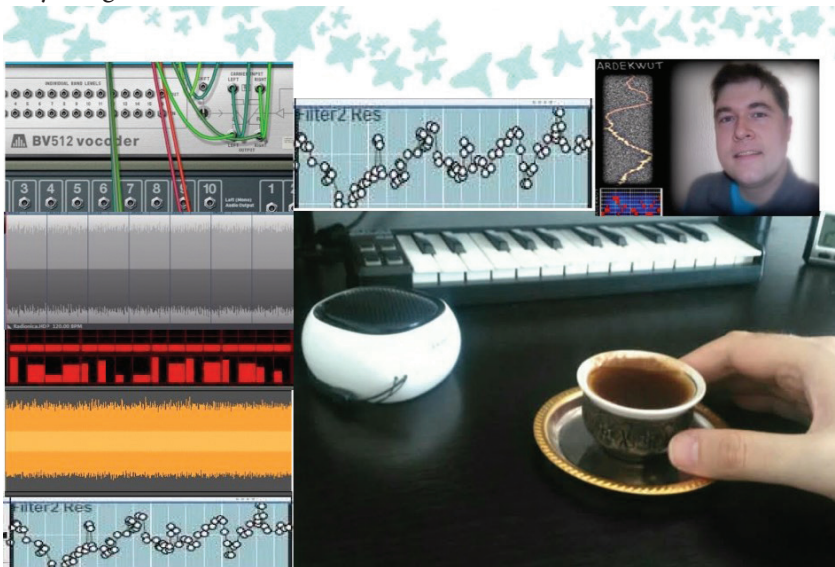
У основи мотива за компоновање музике је била жеља да задивим своју девојку Софију Максимовић. Једном приликом ми је рекла да бих својом музиком и поезијом могао да изненадим чак и групу научника те да би она у том случају била веома поносна на мене. Тако се убрзо и догодило.

Захваљујући мојој девојци Софији упознао сам Соњу Видојевић од које је потекао предлог да у лирској форми и структури препевам песму о жабама Јана Неруде. Тек кад сам прочитао песму видео сам да има астрономску тематику, а астрономија је једна од мојих омиљених наука. Соња је била диван ментор и изврстан едитор. Софија није могла да присуствује мом излагању на Конференцији, иако је била срдечно позвана, због породичне свечаности (рођендан братанца) која се поклопила са временом мог излагања.

Темељно сам се припремио за излагање на Конференцији тако што сам више пута понављао оно што треба да кажем. Захваљујући Софији, мом најстрожем критичару, која ме је усрдно исправљала, бодрила и саветовала, успешно сам презентовао наш рад.

На следећем линку је композиција "Астро-радионица": <https://m.soundcloud.com/producer-nenad>

Линк на коме се може сазнати више о мени и футуристичким пројектима из области инжињеринга и дизајна звука: <https://youtube.com/@ardekwut-idm?si=kyPT0g9KrIUh005f>

Слика 1. Ненад Стефановић у свом стваралачком окружењу.

ИМА ЛИ ЖАБА И ТАМО?

Ненад Стефановић

Жабе су око баре седеле
и високо у небо гледале,
а учитељ предавао свакој главици
знање о небеској науци.

Прича им о чудима Вационе,
о тачкама безбројним што на небу горе,
и оним кртицама што трагају за знањима
које људи зову астрономима.

Кад кртице звезде су мапирале,
тад величине постадоше заиста мале,
шта за нас бејаху 20 милиона миља,
то за њих стопа је једна збиља.

То значи како су кртице схватиле
- ако верујете у њихов план -
Нептун 30 стопа далеко је,
а Венера од тога тек палац један.

Ако исцепкамо Сунце рече он,
на то жаба ниједна не испусти тон,
добићемо триста хиљада кугли земаљских,
ето тек толико зарад поређења даљњих.

Сунце нам помаже да рачунамо време,
оно се окреће унутар небеске сфере,
у смене поуздано радни дан дели,
а године кроз вечност... и живот цели.

Е сад, комете су праве мистерије,
неки кажу да су то само чудне илузије,
и многи од научника (па и жаба свака)
дођоше до кривих закључака.

Неке комете гласници су великих догађаја,
док неке друге нису од толиког значаја,
али једна је позната на нашој планети,
јер због ње човеку разум у орбиту одлети.

Кад по небу пролетела је комета,
сви угледаше крај њеног ватреног репа,
као пандемијум сам да се пробија,
ал' зашто је то тако, то баш нико не зна.

За небројене звезде рекао им је
да исијавају нијансе разнобојне,
и да су оне углавном као сунце што је,
неке зелене, неке плаве, а нека црвене боје.

Ако ми сад спектроскоп употребимо,
да зрак светлости њихове ухватимо,
наћи ћемо ту само истих метала,
од којих је и наша планета Земља настала.

Да ли вас још нешто занима,
с еланом учитељ закрекета,
по питању универзума
и нашег земаљског света.

Своје мале краке подигоше за питања,
молимо вас господине, дал' је истина,
дал' горе од других створења има трага
и дал' тамо такође има жаба?

Илија Војиновић

Млади ликовни уметник, радо се одазвао мојој молби да начини илустрације за препев Ненада Стефановића, песме о жабама Јана Неруде. За ову прилику урадио је само једну илустрацију уз обећање да ће врло скоро илустровати свих 13 строфа. Жеља нам је да на следећој Конференцији прикажемо комплетно илустровану песму са новим препевом.

Слика 2. Илустрација Илије Војиновића

Радос Бакић

Пре отприлике годину, годину и по дана, мој ментор Жарко Мијајловић ми је понудио да преведем једну песму о жаби која је фасцинирана космосом и која се пита да ли на другим планетама има такође других жаба. Професор Мијајловић спада иначе у ред наших најсвестранијих научника који се изузетно успешно бави разним гранама математике, компјутерским наукама, физиком, астрономијом итд. Иако сам све то добро знао, јер га познајем више деценија, ипак ме је изненадио његов предлог, јер никада раније нисам видео да је тако заинтересован за један уметнички пројекат (додуше недавно ми је рекао да је раније и сам писао песме и рецитовао ми је неке своје стихове). Његов предлог је дошао након што је видео неке моје песме које су му се биле свиделе. Мени је сама идеја песме (жаба која је фасцинирана космосом) била веома инспиративна и шармантна, и будући да ја професора Мијајловића не могу да одбијем (и то не само због тога што ми је ментор), пристао сам и он ми је послао фајл. Превођачки посао је за мене био непознаница и мало сам зазирао од тога, али као што сам рекао нисам могао да одбијем мог ментора. Посебно ми се захтевним чинило превођење поезије ако треба (као што је овде случај) у преводу очувати

постојеће риме. Међутим, испоставило се да на несрећу (а можда и на срећу?) нисам могао да отворим фајл.

ЧУДАН ЖАБАЦ

Радош Бакић

На обали тихе реке
Где пролази пут за Шабаци
Усред барѐ мале неке
Живео је један жабац.

Овај жабац беше чудан
Није спавао када треба
Целу ноћ би био будан
Загледан у правцу неба.

Питали се цела бара
Шта је њему сваке ноћи
Да л' да иду по лекара
Ко му може сад помоћи?

Надале се друге жабе,
Да ће ствари да се реше
Али наде беху слабе
Сваке ноћи исто беше.

Мамила га светла разна
Што на небу ноћу горе
Желео је он да сазна
Ко их гаси сваке зоре.

Бледи Месец и комете,
Метеори и звездице,
Његове су биле мете,
Гледо их је нетретице.

Док је гледо звезда море,
Имао је он дилему,
Да ли негде тамо горе,
Има жаба сличних њему.

Чуде се сва бића жива,
Па се чуди чак и врабац,
Шта се то са њиме збива,
Баш је чудан овај жабац.

Слика 3. Кадар из анимираног филма "Чудан жабац" Радоша Бакића.
Линк на филм: <https://drive.google.com/file/d/1DtElf94RV7J4FIEK383HTQEx-gXPVQMu/view?pli=1>

Цела ствар са преводом је временом полако пала у заборав, али је идеја да се напише песма о поменутој жаби, захваљујући њеном шарму остала у неком кутку моје главе и ту чекала свој тренутак. И једног дана, када су изгледа ствари сазреле, она се и материјализовала у виду песме Чудан жабац. Наравно, ја сам ову песму прво показао професору Мијајловићу. Њему се песма допала и послао ју је чак малим унуцима свога брата, али оно што је за мене било изненађење је да је он осетио толику блискост са једним књижевним ликом (у овом случају жапцем) да ми је рекао да не би имао ништа против да сам жапца назвао "жабац Жарко".

Милан С. Димитријевић

Још у гимназији привлачила ме је лепота, вишезначје и инспиративност лирског стваралаштва, тако да сам исписивао а често и учио напамет стихове који су ме посебно дирнули. Свакако, покушавао сам и сам да пишем и остварујем се на том подручју. Као студент похађао сам и "Песничку школу" коју је у Дому омладине држао чувени песник и академик Миодраг Павловић, који је дискутовао, промишљао и коментарисао наше стихове. Ту су били и касније веома познати песници Раша Ливада, Драгиња Урошевић, Миљурко Вукадиновић, Рајко Ного и други. Тада сам почео да шаљем своје стихове *Студенту, Књижевној речи, Трагу, Фронту, Видицима...* и био веома поносан када су их прихватили и објављивали. Стихове сам слао тамо где ме нико не познаје, бојећи се да ако идем "преко везе", нећу добити праву и искрену оцену свога стваралаштва.

За мене је много значило познанство и сарадња са бугарским астрономом и песником Милчом Цветковим, који ме је увео у круг бугарских песника који су ми редовно даровали своје стихове. Неки од њих су ми пружили такво читалачко уживање да сам осетио потребу да их препевавам на српски. Објављивао сам их са одговарајућим коментарима у *Васиони, Лучи, Нашем стварању, Успењима...* Резултат оваквог преводилачког рада биле су и две антологије бугарске поезије: *Пред звезданим вратима* (Просвета, Београд, 2015) и *Стаза ка звездама* (Алма, Београд, 2017).

Као уредник *Васионе*, трудио сам се да у сваки број укључим рубрику *Мало поезије*, трагајући за стиховима са космичко-небеском инспирацијом, што је на крају довело до публиковања књиге *Космички цвет - Антологија песама о космосу* (Просвета, Београд, 2003).

Соња Видојевић ми је 29. октобра 2023, упутила мејл са песмом Јана Неруде и молбом да је препевам на српски. Ови стихови су одјекнули у мени тако да сам се са задовољством прихватио овог задатка. Трудио сам се да стихови имају риму и јасну метрику, на уштрб буквалног превода, тако да сам се држао познате француске пословице: *La traduction est comme une femme, si elle est fidèle, elle n'est pas belle, si elle est belle, elle n'est pas fidèle*. Трудио сам се да мој препев буде леп.

... ИМА ЛИ И ЖАБА ТАМО?

Милан С. Димитријевић

Жабља школа у блату је,
Сви гледају у небеса.
Док стари жабац предаје
Објашњава сва чудеса.

Помиње ствари небеске,
Звезде, планете безбројне,
А и кртице земаљске
По имену астрономе.

Кад мере простор, каже он,
Необичан им је метар;
Километара милион
Њима је ко сантиметар.

А какав је њихов рачун
- Од нас је, ето примера –
Тридесет стопа Нептун
А десет инча Венера.

Од нашег Сунца комада,
(жаба од чуда не дише)
Земаља триста хиљада,
Или можда која више.

А Сунце, што прави је хит,
На небу мења висине
Делећи време (и кредит)
На интервале подесне.

Мистерија су комете,
За неке су илузија
Научници (и жабе те)
Кажу то је конфузија.

Празник најави неке зрак
Друге несрећу доводе
Једна славна комета пак
Учини да разум оде.

Кад њене косе пламене
Расуте небом гледамо,
Велики хаос настане.
Зашто је тако, не знамо.

О звездама у космосу
Што сијају трепераве
Причао је да неке су
Жуте, црвене ил' плаве.

Спектроскопом видимо ли
Шта има им у светлости,
То исти су минерали
Као на нашој планети.

Неверица и чуђење
Види им се на лицима.
"Има ли неко питање
О космосу и звездама?"

Кренуше с питањима:
"Извините ... да ли знамо
Некога горе дал' има?
И има ли жаба тамо?"

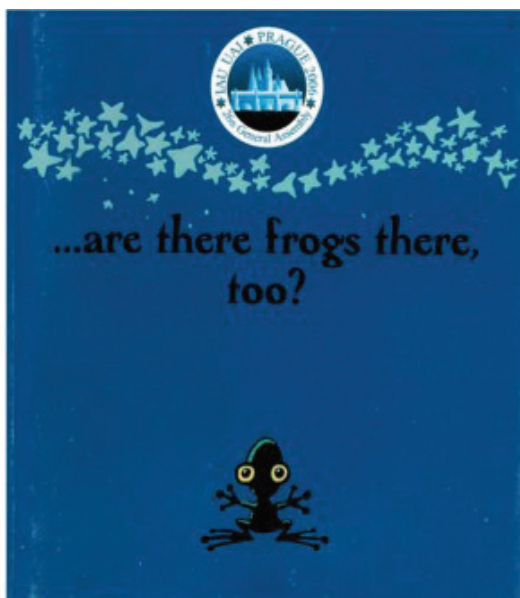
ЗАКЉУЧАК

Показали смо да и једна тако скромна песма али са веома актуелном темом - постојање интелигентног живота у Свмиру - може бити велика инспирација за врло различите уметности као што су на пример: поезија, музика, ликовна и филмска уметност и слично. Уз мали подстрек људи могу да ураде и оно за шта су мислили да нису способни. Нико од нас не зна где су му границе и никад неће ни сазнати ако их не протегне ван реалних оквира.

Jan Neruda
...are there frogs there, too?
(Cosmic Songs, Number XXIII)

Translation Robert Russell
Illustrations and design Ludil Barta
Postscript Jan Palouš and Jan Vondrák

Published by Astronomical Institute, Academy of Sciences of the Czech Republic
ISBN 80 - 902487 - 7 - 2

Слика 4. Импресум и корица књижице која је "крива" за читав подухват

Намера нам је да приредимо књижицу са песмом о радозналим жабама у циљу популаризације астрономије међу најмлађим школским нараштајем. А има ли значајнијег и интересантнијег питања од постојања живота и тамо негде, које распаљује машту и не оставља равнодушним никога.

СОЊА ВИДОЈЕВИЋ, НЕНАД СТЕФАНОВИЋ, РАДОШ БАКИЋ,
МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ, ИЛИЈА ВОЈИНОВИЋ

...ARE THERE FROGS THERE, TOO?

Poem number XXII in the Czech poet Jan Neruda's collection "Písň kosmické" served as an inspiration to several artists. We present two translations of the poem,, one new poem on the same theme, along with an animated film, a musical composition and artistic illustrations.

Keywords: Jan Neruda, Poetry, Cosmic inspiration, Music, Art